

Táto brožúra a pastva na viacerých chránených lokalitách na Slovensku bola zabezpečená v rámci projektu LIFE SUB-PANNONIC (LIFE17 NAT/SK/000589):
Obnova biotopov a druhov subpanónskych travinnobylinných porastov.
Viac o projekte nájdete na broz.sk/life-sub-pannonic.

Chcete nájsť vo vašom okolí hospodára, ktorý hospodári v súlade s prírodou?
Navštívte stránku www.krajina-ziva.sk.

Drevár fialový

Roháč veľký

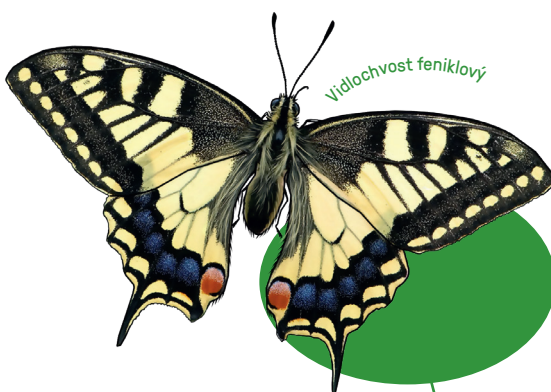
Roháč veľký - larva

Fuzáč veľký

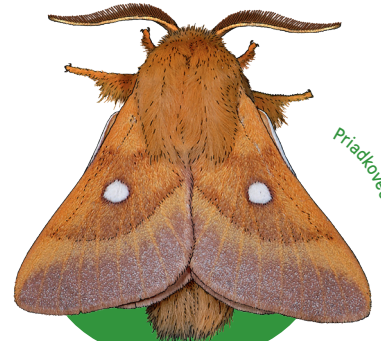
Vidlochvosť feniklový - vajčáko

Vidlochvosť feniklový

Vidlochvosť feniklový - húsenica

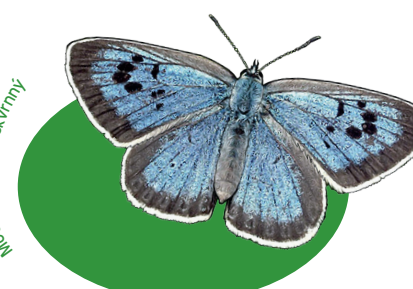
Priadkovec trnkový

Priadkovec trnkový - vajčáka

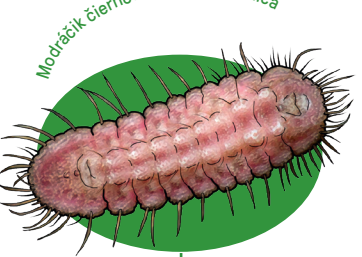
Priadkovec trnkový - kokón

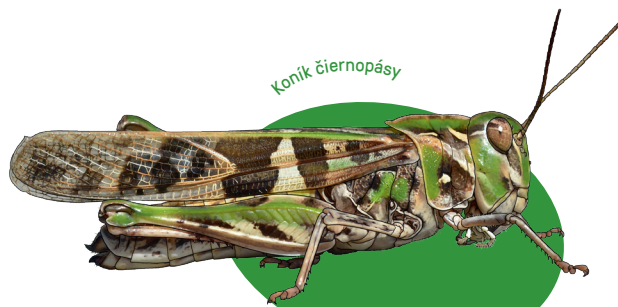
Modráčik čierňoškrvný

Očkáň piesočný

Modráčik čierňoškrvný - húsenica

Koník čiernopásy

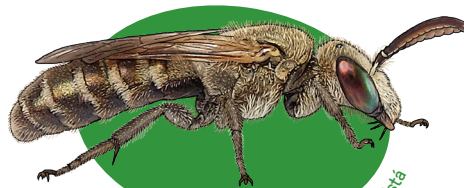
Vidlochvosť feniklový - kukla

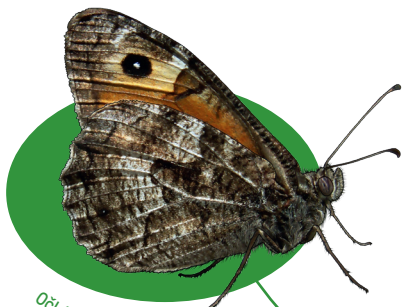
Májka fialová

Pieskárika (samotárska včela)

Ploskočielka žltá

Očkáň piesočný

PASENIE JE SPÁSA

Minulosť krajiny a história pastvy

Krajina okolo nás bola od nepamäti úzko spätá s pastvou. Mnohí si krajinu dávnej minulosti predstavujeme ako súvislý lesný porast, iba kde-tu prerušený riekou alebo močiarom, prípadne neskôr menším ľudským obydľím. Ale nie je tomu celkom tak. V dávnych dobách, v časoch lovcov a zberačov, ešte pred poľnohospodárskou revolúciou, sa krajinou prehánali niekoľko sto až tisícčlenné stáda zvierat – pratur, zubrov, divokých koní či oslov. Tieto zvieratá sa pri svojich presunoch krajinou pásli rovnako na otvorených pláňach, ako aj v lesných porastoch. Hranica medzi lúkou a lesom pre ne neexistovala. Pod ich kopytami len tak praskali popadané konáre stromov, odfrkovali kusy pôdy a v ich pyskoch sa strácala nielen tráva, ale aj všetky listy stromov a kríkov, na ktoré dočiahli.

Veľké bylinožravce výrazne ovplyvňovali vzhľad a štruktúru krajiny. Na kratučko vypasené pasienky s občasným solitérnym stromom, či skupinkou kríkov, prechádzali plynule do riedkych svetlých lesov. Nezriedka sa v krajine vyskytovali úplne zdupané plochy či chodníky, ktoré vznikali na miestach, kadiaľ sa zvieratá pohybovali často, napríklad pri vode. Husté tmavé lesy, aké sú v dnešných hospodárskych lesoch bežné, sa vyskytovali aj v dávnej krajine bylinožravcov, ale len veľmi zriedkavo, na miestach, ktoré boli pre zvieratá ťažko dostupné.

Keďže spásace podobné dnešným patrili do krajiny už od konca starších treťohôr (približne 34 až 24 miliónov rokov), prispôbovala a vyvíjala sa spolu s nimi a s nimi ovplyvnenou krajinou aj skoro celá rozmanitosť druhov, ktoré poznáme aj dnes.

Je to už asi 50 000 rokov, čo človek objavil techniku lovu a veľmi rýchlo sa v nej zlepšil. Tak rýchlo, že veľké bylinožravce, ktoré prekonal milióny rokov nástrah, nedokázali reagovať na tohto nového efektívneho predátora čo sa im stalo osudným.

Hoci celosvetové odstránenie významných krajinotvorných činiteľov spôsobilo následné výrazné zmeny v krajine, boli zmiernené tým, že viaceré veľké bylinožravce človek domestikoval. Odvtedy miesto pratur, kravy, či miesto pakoň kone, pokračovali v spásaní krajiny. Človek tak kompenzoval svoj vplyv a pomáhal svojou činnosťou udržiavať bohatosť života, ktorý je na pasienky viazaný.

Diverzita krajiny je základ pre diverzitu života

To, či niekde nájdeme bohaté zastúpenie druhov hmyzu úzko súvisí s pomerom vysokých, nižších a najnižších bylín, s prítomnosťou solitérnych stromov a množstvom mŕtveho dreva, s dostupnosťou nektáru alebo koristi, prítomnosťou či neprítomnosťou závetria alebo úkrytov pre dospelé jedince, vhodných miest pre kuklenie, a s mnohými ďalšími faktormi.

Každý druh hmyzu a jeho vývojové štádiá sú viazané na konkrétny typ vegetácie a pretože hmyz má malú schopnosť doletu, potrebuje pre svoje prežitie viacero typov biotopov v tesnej blízkosti vedľa seba.

Rôznorodosť takýchto mikro-prostredí teda poskytuje vhodné podmienky pre mnoho druhov hmyzu v rôznom stupni vývoja – od lariev, až po dospelé jedince. Na tie je zase naviazaná prítomnosť množstva vtákov, ale i cicavcov. Takéto podmienky vyhovujú aj dnes už vzácnym svetlomilným rastlinám (napríklad našej najnápadnejšej orchidey – jazýčkovcu, či chlpatej rumenici).

Na obnaženú pôdu zdupanú kopytami zvierat sú napríklad viazané samotárske včely, májky, blyskavky či koníky – zelenokridly a červenokridly. Na krátkosteblový, vypasený trávnik zas druhy ako hubár jednorohý, muchárka sršňová či modráčik čiernoškrvný. Na vysokosteblový trávnik druhy ako koník vlhkomilný, sága stepná či očkáň timotejkový. Na kríky priadkovec trnkový alebo vidlochvosť ovocný. Na solitérne stromy kutavky, samotárske včely (napr. najväčšia drevná včela drevár), fuzáč obrovský, krasoň dubový, pižmovec hnedý alebo mravec lužný.

Postupná strata mozaiky

O prvých stratách živočíchov viazaných na bezlesie vieme z prvej polovice 19. storočia. Jeden z faktorov, ktorý mal na pokles nelesnej biodiverzity vplyv, bol pokrok v dopravnej technológii, čo umožnilo dovážať lacnú bavlnu a lokálny chov oviec sa znížil na minimum. To zapríčinilo rozoranie pastvín a úhorov, ale aj historicky nevidané rozšírenie lesa – zarastanie alebo aj zámerné zalesňovanie strání, riečnych údolí a podobných inak nevyužitelných lokalít.

Oveľa väčšie negatívne dopady na biodiverzitu bezlesia sa spájajú so spriemyslením poľnohospodárstva, ktoré prebiehalo počas celého 20. storočia, pričom u nás bolo v 50. rokoch zásadne urýchléné kolektívizáciou a neskôr intenzifikáciou v 70. a 80. rokoch.

Jemná mozaika rôznorodo obhospodarovaných lokalít bola takto scelená do uniformných veľkých plôch podporujúcich vznik rozsiahlych poľných a lesných monokultúr, či naopak plôch úplne neobhospodarovaných, ponechaných na zarastanie. Paralelne s týmito procesmi prebiehala likvidácia medzí,

mokradí a stepných strání. Mimoriadny dopad na biodiverzitu hmyzu a podobu vegetácie malo aj využívanie pesticídov a masívne dávky hnojív. K zániku tradičných kvetnatých lúk zas výrazne prispeli zmeny v chove dobytky, najmä jeho neprirodzené celoročné ustajnenie a vznik veľkochovov.

V priebehu posledných 150–200 rokov prešla naša krajina ústupom tradičného hospodárenia a prechodom na intenzifikáciu poľnohospodárstva a lesníctva asi najviditeľnejšími zmenami. Tradičné hospodárenie podporovalo bohatú mozaiku rôznych biotopov, od riedkych lesov po obnažené piesčiny a skalné stepy. Zmeny v obhospodarovaní krajiny, ktoré spôsobili zánik stanovišť existujúcich na našom území po státisícročia, priniesli väčší dopad na biodiverzitu ako samotný príchod človeka, ktorý divoké veľké bylinožravce pred 50 000 rokmi vyhubil.

Čo môžeme robiť pre zachovanie prírodnej rozmanitosti?

Pre zachovanie prírodnej rozmanitosti potrebujeme preto návrat pastvy do krajiny. Pasienky a lúky sú jednou z dôležitých krajinných zložiek a najefektívnejší spôsob ako ich udržiavať pomocou pasúcich sa zvierat. Okrem toho, že zachováme prírodné bohatstvo, sa budeme aj oveľa etickejšie správať k našim hospodárskym zvieratám. V časoch klimatickej krízy mnoho ľudí kritizuje pastvu a chov živočíchov, pre veľkú produkciu metánu. Za tento problém sú však zodpovedné veľkochovy zvierat, kde zvieratá nielen žijú vo veľkých koncentráciách, ale rozrušujú pôdu, prepásajú plochy a intenzívne sa tak uvoľňuje aj uhlík. Avšak ak pasieme extenzívne – menej zvierat na veľkých plochách, tráva sa stíha obnovovať a takéto extenzívne pasienky sú naopak, veľkým pohlcovačom uhlíka.

Podľa vedcov pomáha s obnovou pôdy práve prítomnosť veľkých kopytníkov. Ich trus totiž lajniaky zahrabávajú hlboko do pôdy, čím ju obohacujú o organickú hmotu a zároveň ju prevzdušňujú svojimi chodbičkami. Pomáhajú tak presúvať živiny vrátane uhlíka z povrchu pôdy. Takto organicky obohatená pôda dokáže lepšie odolávať prívalovým dažďom a efektívne zadržiavať vodu v krajine. Prostriedky na odčervovanie dobytky a ďalšie antiparazitiká môžu byť však pre lajniaky vysoko toxické a ich počet v dôsledku používania týchto látok dramaticky klesol. Riešením je tak aplikácia menej toxických antiparazitík, ktoré na organizmy nemajú negatívny vplyv. Pasienky predstavujú viac ako 70% svetovej poľnohospodárskej pôdy. Ak budú správne obhospodarované, môžu poskytovať najväčší potenciál na zachytávanie uhlíka (znižovanie emisií skleníkových plynov) s mnohými vedľajšími prínosmi, ako je zachovanie ekosystémov, zlepšená kvalita pôdy a vody, znížená erózia pôdy, zvýšená ochrana vody a vyššia produktivita plodín.

